

BİR KİMLİK ŞEHİRİ SİIRT VE CAN ÇEKİŞEN ARAPÇASI

Siirt As A City Of Indentity And Its Moribund Arabic

Aydın AKTAY, Dr. Öğretim Üyesi, Sakarya Üniversitesi, aydinaktay@sakarya.edu.tr

MAKALE BİLGİSİ

ÖZET

Makale Geçmişi:

Geliş: 28/02/2020

Kabul: 16/03/2020

Anahtar Kelimeler:

Şehir Kimliği, Kent Belleği, Kent kültürü, Kimlikler, Yaşayan Diller

Bu çalışmanın ana amacı; Şehir, kimlik ve bellek kavramları ile ilgili kent sosyolojisi literatürüne Siirt şehri ve Siirt Arapçası örneği üzerinden katkıda bulunmaktır. Çalışmanın dolaylı amaçları ise unutulmaya yüz tutmuş bir dilin, Siirt'te artık son nefesini vermek üzere olan lehçesinin, son canlı tanıkları aracılığıyla belki de bu dilin ömrünü uzatmak, bu lehçenin gelecek kuşaklara aktarılacak bir arşivinin oluşmasını sağlamak ve bu vesileyle; Siirt kültürünün, geleneklerinin müktesebatının korunması çabalarına aracılık etmek ve katkıda bulunmaktır. Bunlar için de kimlikli şehir mefhumunu, şehir kimlikleri üzerinden tartışmak kaçınılmaz olmaktadır.

© 2020 PESA Tüm hakları saklıdır

ARTICLE INFO

ABSTRACT

Article History:

Received: 28/02/2020

Accepted: 16/03/2020

Keywords:

City identity, urban memory, Urban culture, identities, living languages

The primary aim of this study is; to contribute to the city sociology literature about the concepts of city, identity and memory through the example of Siirt City and Siirt Arabic. The indirect aims of the study are to prolong the life of a language that has been forgotten, its dialect, which is about to give its last breath in Siirt, perhaps through the last living witnesses, to ensure an archive of this dialect to be transferred to the next generations and on this occasion; It is to mediate and contribute to the efforts to preserve the acquis of the Siirt culture and traditions. For these, it is inevitable to discuss the concept of an identity based on city identities.

© 2020 PESA All rights reserved

1. GİRİŞ

Modern insan ancak nesnelere ve mekânlarla var olabiliyor. Modern öncesi insan ise ancak bir nesneye ihtiyaç duyduğunda sahip olmaya güdüleniyordu. Modern öncesi insanın, mekanlar ve nesnelere ilişkisinde bu nesnelere veya mekanların var olma çabasına katkı yapmasını ve kendisine bir kimlik kazandırmasını beklediği pek görülmez. Bu durum, modern insan için çok önemlidir. Modern insanın, kimlik edinme ve bununla var olma amaçlı bir mal mülk edinme hevesi vardır. Bu amaçla kentler ve onların dokularıyla ilişkiye giren modern insanın bu varoluşunu anlamlı kılan sokaklarla, mahallelerle, cadde ve konutlarla özel bir bağı vardır. Modern insan için bu mekânların ve nesnelere, kişisel tarihi, kimliğinin oluşumu ve yer yurt edinmesi anlamında hayati bir önemi ve vazgeçilmez bir işlevi vardır. “Ancak son otuz yıldır modern insanın hayatında vazgeçilmez olan bu hayati ilişkisini tehdit eder tarzda ortaya çıkan bir kentleşme/kentlileşme süreci başının üzerinde bir tehdit gibi durmaktadır. Adına Kentsel dönüşüm de diyebileceğimiz bu tehdidin içerdiği, kentsel çarpıklıklar, kentlerin yaşadığı kültür ve tarih talanı; kimlik ve hafıza kaybı gibi birçok sosyal sorun sıralanabilir.” (Aktay, 2013: 43-44)

Modern Kentleşme stratejilerinin şehir kimliklerine yönelik tahribatının sonuçlarını Karataş çok dramatik bir üslupla şöyle anlatıyor:

“Şehirler insanlara benzer, insanlar da şehirlere... Şehirler ve medeniyetler, insanlar gibi doğar, büyür, yaşlanır ve ölür. Ya mezarları olur türbeler şeklinde (arkeologlar höyük derler.) Ya da bir dal gibi yeniden filizlenirler. Gövdeleri yaşlı, dalları daha körpe olur. Modern medeniyet yeni kurulan ve yeniden filizlenen bütün şehirleri tıpkı insanlar gibi bir birine benzetmiştir. Tıpkı insanlar gibi diyoruz çünkü, her hangi bir yerde yaşayan herhangi bir insanı alın dünyanın herhangi bir yerine götürün onun nereli olduğunu anlayamazsınız. Giyim kuşamıyla, tüketim alışkanlığıyla, abur cubur (fast food) yemesiyle herkes artık birbirine benziyor. Yeni çağda (New age) hepimiz dünyalıyız artık” (Karataş, 2009).¹

Özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da kadim tarih, kültür, gelenek ve dokuya sahip birçok şehrin, hem bu sorun hem de ekonomi, terör, göç ve kültürel kaynaklı bir çok sorundan dolayı sahip oldukları hususiyetlerle oluşturdukları kimlikleri büyük bir tehdit altındadır. Urfa, Mardin, Diyarbakır, Bitlis, Muş gibi şehirler yanında Siirt, bu tehdidi başının üzerinde asılı olarak en çok hisseden şehirlerin başında geliyor. Bu çalışma, hem bu sorunları ve tehdidi ortaya koymaya hem de bununla baş etmenin yollarını aramaya odaklanmaktadır.

“Şehirlerin de bir ruhu vardır. Bir şehirde yaşayan insanlar zamanla yaşadığı şehrin ruhuyla karakteristik açıdan özdeşleşirler”(İbni Haldun:2019). İbni Haldun’dan yapılan bu alıntı, şehirlerin

---

¹ KARATAŞ, M. Veysel (2009) “Siirt Üzerine Yazılar”<http://www.siirtgundemi.com/koseyazi/147/siirt-uzerine-yazilar-ii>, Erişim Tarihi: 25-12-2015

kimliği, ruhu. hafızası ve insan kişiliğine etkilerini göstermesi açısından gerekli olmakla birlikte bu çalışmanın amacıyla örtüşen bir anlam muhtevasına da sahiptir. Bu muhtevayı andırır bir kuşaticılıkla İbni Haldun “İnsan, zamanının ve zemininin çocuğudur” da demektedir. (İbni Haldun:2004:116-123) Kent belleği ve imgesi ile ilgili arşiv çalışmalarına katkı sunmak amaçlı bu çalışmada kentlere kimlik kazandıran en önemli özellikleri öne çıkarmaya çalışıyoruz. Bu noktada kimlikli şehirler, semtler, kentler kavramlarını açmakta yarar var.

Şehir kimliği ve onun oluşum sürecine etki eden saikleri ele alan değişik nedenleri belirlerken, bir şehre ya da semt sakinlerine kimlik kazandıran unsurları ve süreçleri göstermek de gerekiyor. Siirt gibi kadim kültür ve geleneği olan kimlikli bir mekanı veya şehirleri incelerken bu hususları hatırlamakta fayda vardır. (Aktay, 2013:109-115)

2. Şehir Kimliklerinin Yaşadığı Kriz Ve Nedenleri

GAP Bölgesinde, kendilerine özgü niteliklerle temayüz etmiş, kadim kültürel hususiyetlere sahip şehirler vardır. Ş.Urfa, Mardin, Bitlis, Diyarbakır, Siirt, Van bunlardandır. Bu şehirlere bu özelliği kazandıran nitelikler arasında, çok kültürlü bir yapıya sahip olmaları, etnik, dinsel çeşitliliklerinin, kadim bir tarihsel arka planları olması; coğrafi, kültürel ve folklorik özellikleriyle diğer şehirlerden belirgin bir biçimde farklı bir karakter oluşturmaları ve bir bütünlük içinde şahsiyet kazanmış şehirler olmaları vardır. Bu şahsiyet tam da şehirlere kimlik kazandıran hususiyetleri doğrudan ilgilendirmektedir.

Gerek Cumhuriyetin kurucu elitlerinin, Kemalizm yoluyla, jakobenist, Batılılaştırıcı ve tektipleştirici etnik kimlik temelli politikalarının sonucunda bazı şehirlerimize özgülük kazandıran bu özellikler tahrip olmalarına rağmen bugün yine de hayatiyetlerini sürdürmektedir. Bu bölge şehirleri, bu tahribatın faili olarak sadece o dönemi yaşamamış, aynı zamanda terör nedeniyle, bölgede son 20 yıldır hakim olan ve bölücü terör örgütünün eliyle tekrarlanan bir tarz Kemalizm’in bu sefer Kürtleştirme versiyonunun tahribatlarını da yaşamaktadır. Böylece bu yaşanan süreçler, şehirlerde andığımız özellikleri günden güne daha da tahrip etmiştir.

Küreselleşme, kentleşme, göç süreçlerinin de ayrıca bu tahribatın derinliğini artırması sonucunda bugün, bu bölge şehirlerinin kadim alışkanlıkları, gelenek-göreneklere ve bu şehirlere kimlik kazandıran hususiyetleri artık, sadece varlık savaşı ve hayatta kalma çabası vermektedir. Özellikle Siirt için bugünlerde etnik çeşitliliğin ve dinsel çoğulculuğun yok olmaya yüz tuttuğu bir süreç yaşanmaktadır. Bu sürecin zeminini ve nedenlerini belirleyerek anlamak ve çözüm önerileri geliştirmek amaçlı çabalar, son zamanlarda yoğunlaşmış görünmektedir. Bunun bir örneği olarak, Siirt Üniversitesi Yaşayan Diller Enstitüsü, şehirlerin kimliklerini hayatta tutmak yolunda bu hayat mücadelesine sunduğu katkı anlamında bir sempozyum/çalıştay düzenlemiştir.² Bunun, gecikmiş bir organizasyon olduğunu belirtmekle birlikte, yine de bunun değerli bir çaba olduğu söylenebilir.

² 27-28 Mayıs 2016’da Siirt Üniversitesi Yaşayan Diller Enstitüsü tarafından gerçekleştirilen Uluslararası Siirt Arapçası Çalıştay

3. Kimlikli Şehirlerin Vasıfları: Siirt Örneği

Weber'yen sosyoloji geleneğinde öne çıkan bir kavramsallaştırma olarak ideal tip kavramı³ işlevseldir. Bu çalışma-Weber'yen kuramın izinden giderek kimlikli bir şehrin ideal tiplmesi için gerekli tüm nitelikleri bir arada göstermek ve bir kimlikli şehir tipolojisi ortaya koymak çabasıdır. Bu yüzden, kimlikli şehir nedir ve onu diğer şehirlerden ayıran bireyselleştirici ve özgüleştirici hususlar nelerdir? Sorularına cevap arayarak devam edilmektedir.

Bu anlamda, Kimlikli Şehirlerin ya da bir şehrin kimlik sahibi bir şehir olarak ortaya çıkmasının çok belirgin gereklilikleri ile başlamak lazım. Bunları şöylece sıralamak mümkündür:

1. Şehir sakinlerinin şehirlerine yönelik güçlü bir aidiyet hissi duymaları,
2. Şehirde oluşmuş habitusun ve ona yönelik ciddi bir ihtimamın yine şehir sakinleri tarafından korunması,
3. Şehrin, tarihsel ve kültürel arka planının çok güçlü olması, Kendine özgü etnik, dilsel, kültürel çeşitliliğinin olması, ama buna rağmen;
4. Şehir kimliği ve aidiyetinin tüm sakinleri tarafından benimsenmesi, sahiplenmesi ve kuşaktan kuşağa aktarılması ve bu aktarmanın enstrümanlarına bu şehrin sahip olması,
5. Şehir sakinlerinin, kendi kimlik kodları arasında bulunan şehre aidiyetlerinin, ciddi bir kimlik farkındalığıyla her platformda dile getirebilmesi ve bunlar tarafından her platformda savunulması,
6. Bunu da ciddi bir onaylama ile ve benimseme ile kısaca şehirle özdeşleşme yoluyla ortaya koyabilme iradelerinin var olması,
7. Şehir sakinlerinin arasında; şehrin varlığını, sosyal, mimari ve kültürel dokusunu; mutenalaştırma (gentrification), elitleştirme, nezihleştirme stratejilerine karşı koruyacak, şehir kimliğinin devamına inanan; eğitilmiş, örgütlü, güçlü bir orta üst tabakanın da bulunması, şehrin şehirli bilince sahip eski yerleşikleri tarafından şehre yeni gelenlere bunların aktarılması,
8. Şehrin Üyelerinin birlikte hareket etme, yardımlaşma, ortaklaşma becerilerinin ve etkinliklerinin olması,
9. Şehrin kimliğini temsil anlamında şehir sakinlerinin dışarıya, yani diğer şehirlere karşı bu temsili en iyi şekilde yapma sorumluluğunun ve motivasyonunun hissedilmesi, bunun için de şehrin bu kültürü inşa edecek bir geleneğinin ve kültürünün, folklorunun olması...

³ “İdeal tip, değer yargılarından arınmıştır. Toplumsal olgulardaki ortak özellikleri de kendi içinde toplayan bir yapı değildir. İdeal tiplerde tipik olmayan özelliklere de yer verilmez. ideal tipler yoluyla, soyut ve kavramsal niteliğe sahip özellikleri ile gerçek toplumsal yaşamda gözlenen somut olgunun karşılaştırmasını yaparak, benzerlikler saptanmakta ve farklılıkların nedenleri araştırılmaktadır. Weber, ideal tip kavramı ile pozitivist yaklaşımın eleştirisini de yapmaktadır. Çünkü pozitivism bir olguyu tanımlarken onun en yaygın ve görünür özelliklerini tutarlı bir bütün içinde tanımlamaktadır.” (Weber:2019)

Oysa Weber'e göre, ideal tipler birleştirici ve bütünleştirici özelliklerin aksine, bireyselleştirici ve özgüleştirici özellikleri ortaya koymayı amaçlamaktadır. Sonuç olarak ideal tip: “

•Toplumsal eylemlerin anlamlarından yola çıkılarak akılcı yöntemlerle oluşturulmaktadır.

• Belirli bir toplumsal olgunun tüm tipik özelliklerini kapsamaktadır.

• Toplumsal olgunun özelliklerini özgül bir biçimde içermektedir.

• Hem somut durumlardaki benzerlikler hem de sapmaların belirlenmesini sağlayan çözümleyici bir kurgudur.” (Weber:2019)

10. Şehrin tanınmasını ve kimlik kazanmasını sağlayan, özgünlüğüne katkı yapan, manevi değerlerine, kanaat önderlerine, tarihine, folkloruna, şehrin coğrafi ve kültürel özelliklerine karşı aidiyet ve bağlılık hissiyatının olması...

Tüm bu özelliklerin var olduğu şehir ve semtlerin kimlikli bir statüyü hak ettiği düşünüldüğünde Ahmet Hamdi Tanpınar'ın "Beş Şehir" nitelemesinde bu belirgin özellikleri haiz şehirlerin neden öne çıkartıldığı açıkça anlaşılıyor (Tanpınar : 2001). Tanpınar'ın bu eserinde, bu nitelemeleri haiz beş şehir: Erzurum, Bursa, Konya, Ankara ve İstanbul olarak sıralanmaktadır. Bu kitapta anılan şehirler, gerçekten gerek Weber'in ideal tiplemesine uygun kimlikli şehir tipolojisi özelliklerini taşımaları açısından gerekse şehir kimliği ve belleğini temsiliyet noktasında bu çalışma için bir ilham kaynağıdır. Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde 1990'lı yıllara kadar bu özelliklere sahip pek çok şehir ismi sıralanabilmektedir. Ancak gelişen son durum ve hadiselerle değişik birçok etken nedeniyle artık bu şehirlerin bu aslıyetlerini, özgümlüklerini; dolayısıyla kimliklerini koruduklarına veya koruyacaklarına dair düşünceler çok da olumlu değildir.

Bu anlamda Siirt, böylesi bir şehir özelliği taşımaktadır, türedi, fabrikasyon mamülü son dönem ortaya çıkmış şehirlere benzememektedir. Ancak andığımız siyasi, tarihi, ekonomik, sosyal sorunlar nedeniyle de giderek bu vaziyete bürüneceği artık bir kehanet değildir...

4. Siirt Arapçasını Korumaya Dair Bazı Çabalar

Şehirlerin ruhunu, kimliğini ve onlara hayat veren belleğini yansıtan unsurlardan birisi de o şehirlerdeki insanların konuştuğu dildir. Siirt, yüzlerce yıldan bu yana Türkiye'deki pek çok şehirden bu yönüyle kendisini ayıran bir özgümlüğe sahiptir. Siirt merkezinde ve çevresindeki pek çok köyde Siirt Arapçası konuşulmaktadır. Bu durum kuşaktan kuşağa aktarılan, kendisine özgü gündelik yaşam alışkanlıkları, düşünme tarzları ve davranış kodları üreten, bu yerde gelenek göreneklerin bir kültürel forma dönüşmesini sağlayan bir işlevselliğe de sahiptir.

Evrensel Arapça dilinin ve bir çeşit şivesi veya ağzı olarak da nitelendirilecek bir muhtevaya sahip bu dilin aynı zamanda şehrin ruhuna kimliğine ve belleğine inşa edici etkisi yadsınamaz bir gerçektir. Ancak son yıllarda iç ve dış nedenlere bağlı olarak yerel dillerin hayatini tehdit eden küresel kültürün giderek etkinliğinin yaygınlaşması, Türkiye'deki terör ve siyasi iktidarların bazı politikaları, büyükşehirlere bu nedenlerle yapılan yoğun göçler ve bazı stratejiler nedeniyle Siirt Arapçası yok olma tehdidi altındadır.

Bu tehdidin boyutları bu dilin artık sonraki kuşağa aktarılmasını bile imkansız hale getirmektedir. Ancak bu konuda özellikle şehrin kimliğine ve belleğine sahip ve de bunun korunmasına dair duyarlılığı olan meraklı, ilgili ve gönüllü birçok isim kişisel çabalarıyla bu sorunun çözümüne destek olmaya çalışıyorlar.

Kişisel çabalar yanında kurumsal çabalar da görülüyor. Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesindeki il müdürlüğü, Siirt Üniversitesi ve Belediyesi değişik dönemlerde bu konuda sempozyum, panel ve yayın tarzı çeşitli etkinlikler düzenlemektedirler. Yurt dışından konuyla ilgilenen bazı Alman, Macar, Bulgar,

İsveç’li, Ermeni, Süryani kökenli bazı dilbilimciler, filologlar etimologların da çalışmaları, yayınları bu konuda çözümün birer parçası sayılabilirler.

Bunun dışında kayda değer kişisel çalışmalar arasında anılması mümkün olanlarını şöylece sıralamak mümkün gibidir:

Necim Gül’ün *“Siirt Arapçasını Kurtarmak”* (2013), M.Şefik Görgin’in *“Siirt Arapçası: Qiltu Lehçesi”*⁴ adlı eserleri, Prof. Dr. Abdülmuttalip Arpa’nın, Siirtçe hakkındaki akademik çalışmaları;⁵ Sururi Baykal’ın *“Siirtlinin Şarkısı: Ğennoyitil Is’irdi”* (Baykal:1998) şiir kitabı, Cumhur Kılıççioğlu’nun *“Mücadele Gazetesi”* etrafındaki yıllara sair çabaları ve bu konudaki diğer çalışmaları ile *“Veleye: Siirt”*(Kılıççioğlu:2013) adlı kitabı, Siirt şehrinin belleğini koruması ve kimliğini gelecek kuşaklara aktarması anlamında ortaya konulmuşlardır. Bunun dışında, bu konuda özel çaba sarf ettiğini bilinen şehrin önemli simaları ve kanaat önderleri de var; Şakir Özmazi, Hıfzullah Eryeşil, Nihat Altunç, Enis Doğrusever, Faruk Özarpacı, Ayhan Veral, Ayhan Mergen ve Halilullah Seyidoğlu’nun da isimleri anılabilir...

Akay’ın bu isimler dışında aktardığı çalışmalar da şöylece sıralanabilir:

Abdulahdi Timurtaş (2016)’ın; *“Siirt Arapçasında Halk Atasözleri”*, Ahmet Fatih Arıtürk (2003)’ün; *“Siirt’le İlgili Anektotlar”*, Mehmet Şirin Çıkar-Abdülhadi Timurtaş (2009)’ın; *“Siirt Yöresinde Kullanılan Arapçanın Temel Özellikleri “ve Yaşar Acat’ın; “Muhallemi Lehçesinde Kullanılan Atasözü Ve Deyimlerin Siirt Arapçasında Kullanılan Atasözü Ve Deyimlerle Karşılaştırılması”* (Akay,2019:280)

Yine Ayhan Mergen’in *“Siirtli’nin Gönlünden Diline Yansıyan Atasözleri ve Deyimler”* (Mergen:2017) kitabı ile Ömer Obuz’un Siirt’in soy kütüğünü gelenek, modernite ve milli kimlik etrafında çıkartmaya çalıştığı *“Siirt’in Cumhuriyet Serüveni”* isimli çalışması yakın zamanlarda neşredilmiştir (Obuz:2017). *“Siirt Arapçasının Korunmasında Sözlü Kültürün Rolü”* adlı Emin Cengiz imzalı çalışma da son zamanlarda konuyla ilginin yoğunluğunu göstermesi açısından bu çabalar arasında gösterilebilir.(Cengiz,2019:66-88)

Görüldüğü üzere bu konuyu dert edinen çok sayıda isim ve çalışma var ama çoğunlukla, kurumsal bir destekle ve profesyonellelikle yürümeyen bu çalışmalar da gerekli etkiyi oluşturamamakta ve gerekli ilgi ve ciddiyeti toplayamamaktadır. Yaşayan Diller Enstitüsünde düzenlenen sempozyum ise bu anlamda konunun daha kurumsal bir ciddiyet ve organizasyonla dert edildiğinin, ciddiye alındığının ilk işaretlerini vermesi açısından anlamlıdır.⁶

Siirt’in *“Rıstak”* Bölgesinde ⁷ yıllar önce Alman bir filoloğun yaptığı ses kayıtları da bu minvalde Siirt Arapçasının kayıt altına alınarak şehrin belleğine ve kimliğine dair korumayı gerçekleştirirmedi bazı imkanlar sunduğu açıktır.

⁴ GÖRGİN. M.Şefik (2017), *“Siirt Arapçası: Qiltu Lehçesi”*, Yayıma hazır ve basılmamış kitap çalışması

⁵ Sabahattin Zaim Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğr. üyesi

⁶ 27-28 Mayıs 2016’da Siirt Üniversitesi Yaşayan Diller Enstitüsü tarafından gerçekleştirilen Uluslararası Siirt Arapçası Çalıştayı

⁷ **Rıstak Bölgesi:** Siirt’in Arap asıllı kişilerin yaşadığı köylere veya yerleşim yerlerine verilen ortak isimdir. Siirt etrafında bu şekilde toplama yedi yerleşim yeri vardır, kimi köydür, kimisi mahalledir. Bazısı da sonradan ilçe olmuştur. Bunların isimleri de şöylece sıralanabilir: Halenze, Sinep, Tom, Fiske, Tillo, Alanzok, Fersaf...Bu tanımlama şekli Mardin etrafındaki köy ve yerleşim yerlerinde yaşayan arap asıllılara verilen “Muhallemi ismine de benzetilmektedir....

5. Siirtçe Konuşanlar Platformu Ve Türkiye’de Arapça Dilinin Hinterlandı

Siirt Arapçasının kayıt altına alınması, korunması çabaları bazı kişisel yayın çalışmaları ve kurumsal bazı etkinliklerle sınırlı değil. Sosyal medya ve paylaşım platformlarında da benzer çabalar artık giderek daha çok göze çarpmaktadır. Bu çabaların bir örneği olarak “Siirtçe Konuşanlar Platformu” gösterilebilir.

Bu Platform, Sosyal paylaşım ağları aracılığıyla Siirt’in önemli figürleri ile Siirt Arapçasının inceliklerine vakıf isimlerle yapılan işbirliği ve istişarelerle bu son şeklini almıştır. Bu amaçla Facebook’ta “Siirtçe” adı verilen “Siirt Arapçası konuşanlar Platformu” oluşturulmuş ve oradan Türkiye’nin dört bir tarafına dağılmış Siirtli hemşerilerden çok ciddi katkılar alınmıştır. Bu platformun oluşturulması ve işlerliği sırasında gelen bazı itirazlara ve platformun amaçlarına dair bir açıklama yapma gereği duyulmuştur⁸ Siirt’te konuşulan Arapça; Mardin ve Hatay Arapçasından farklı birçok yönlere sahiptir. Bu lehçe, Mardin Arapçasına Hatay Arapçasından çok daha yakındır. Platformda söz konusu Arapça lehçesi, Mardin ve Hatay hatta Urfa ve Adana Arapçasından farklı yönleriyle ve ayırt edilsin diye Siirtçe olarak ifade edilmiştir. Hatay, Mardin ve Siirt Arapçalarındaki lehçe farklılıklarının teknik açıdan karşılaştırmalı izahını Necim Gül, “*Siirt Arapçasını Kurtarmak*”(2013) adlı kitabında verimli bir şekilde yapmaktadır. Yayımlanmamış “*qıltu lehçesi*” adlı çalışması ile de M. Şefik Görgin de tafsilatlı ve yetkin bir biçimde hem Siirt lehçesinin fonetik yapısını hem de deyimler, hikayeler atasözleri eşliğinde zenginleştirilmiş bir içerikle bölgede diğer Arapça lehçelerden ayrılan yönlerini ortaya koymaktadır. Siirtçe adının kullanılmasındaki kasıt Siirt’te konuşulan bu dile veya Arapça lehçeye Arapça denilememesi ya da konuşanların kendilerine bu kimliği yakıştırmaktan utanmaları ya da çekinmeleri değildir... Sadece adları daha önce anılan diğer illerdeki Arapçalardan farklılığı ima etmek, vurgulamak için bu kavramsallaştırma ya da isimlendirme yolu tercih edilmiştir.

Siirtçe Konuşanlar platformunun takipçilerine yaptığı açıklamadan anlaşıldığı üzere, kuruluş amaçları arasında dil ve ırk şovenizmi yapmak yoktur. Sadece unutulmaya yüz tutmuş bir dilin Siirt’te artık son nefesini vermek üzere olan lehçesinin son canlı tanıkları aracılığıyla ömrünü uzatmak, bu lehçenin gelecek kuşaklara aktarılacak bir arşivinin oluşmasını sağlamak ve bu vesileyle; Siirt kültürünün, geleneklerinin -ki şehrin kimliğinin ve belleğinin en önemli mirasıdır bu lehçe- müktesebatının korunması çabalarına aracılık etmektir.

6. Sonuç Olarak

Şehir belleği ve kimliği, aynı zamanda içinde doğan, büyüyen, yaşayan herkesin kişilik gelişimine, kimlik oluşturmalarına ciddi tesir eden bir durumdur. Bu insanlar arasındaki bireysel ve özgülük içeren özelliklere etki ederek birbirlerinden ayrılmasına neden olduğu gibi şehirlerin de tıpkı bir kişi gibi kişilik, kimlik oluşumlarına da etkide bulunmaktadır. Günümüzde çarpık şehirleşme stratejileri ve

⁸ Yapılan söz konusu açıklama aynen şu şekildedir:

“Bu grupta, Siirtçe dilinin incelikleri, deyimleri, atasözleri, unutulmaya yüz tutmuş kelimeleri, lakaplar, aile adları, sokak ve mahalle adları ile Siirt’in fenomen isimlerinin paylaşımı ve bu paylaşımın arşivleri tutulacaktır....katkı yapmak isteyen Siirt ve Siirtçe Gönüllülerinin katkılarını bekliyoruz.” (SİİRTÇE Konuşanlar Platformu), (<https://www.facebook.com/groups/1455555451395501/?ref=bookmarks>, ERIŞİM TARİHİ:06-08-2019)

yanlış giden kentsel değişim hamleleri ile ayrıca siyasi ekonomik kültürel birçok nedenle şehirler asli hüviyetlerini oluşturan hususiyetlerinden uzaklaşmaktadır. Adeta fabrikasyon tarzı yekpare bir homojenlikle üretilmektedir. Birbirine benzeyen bu şehirlerde kişilerin kimlik oluşumu söz konusu olmadığı gibi aynı şekilde şehirlerin de bir kimliğe sahip olma şansları yoktur.

Bu anlamda bu çalışma, Siirt özelinde kimlikli şehirlerin vasıflarını ve geleceğe taşınmaları konusunda yaşadıkları sorunları ele almıştır. Bu çalışmanın neticesinde, Siirt şehrinin kimliğine katkı yapan tarihsel, sosyo-kültürel arka planın önemi gündeme getirilmiş ve bunun günümüzde nasıl zayıfladığı ve buna dönük ne tür çabalarla önlem alındığı tartışılmıştır.

Siirt Üniversitesi Yaşayan Diller Enstitüsünün Siirt Arapçası ile ilgili düzenlediği çalıştay bu yüzden, Siirt Arapçasının durumunun vahametini ve tedbir almanın hayati derecede önemini göstermek açısından oldukça gereklidir. Yetkili kişi ve kurumlar nezdinde gerekli farkındalığın oluşturulabilmesi, umulabilecek en büyük kazanım olmaktadır.

KAYNAKÇA

- AKAY. Sedat, (2019) "Siirt Arapçası'ndaki Deyimler ve Mesellerin Filolojik Özellikleri", SİÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 13, Siirt
- AKTAY. Aydın, (2013) "Kentsel Mekanın Paylaşılması Sorunu: Tophane Örneği, Yayınlanmamış Doktora Tezi, SAÜ SBE, Sakarya
- BAYKAL. Sururi (1998), "Siirtlinin Şarkısı: Ğennoyitel Is'ırdı",Yarın Yayınları, Ankara
- CENGİZ. Emin, (2019), "Siirt Arapçasının Korunmasında Sözlü Kültürün Rolü", Artuklu Akademi, 2019/6 (1), 67-88, Mardin
- GÖRGİN. M.Şefik (2017), "Siirt Arapçası: Qıltu Lehçesi", Yayına hazır ve basılmamış kitap çalışması
- GÜL. Necim, (2013), "Siirt Arapçasını Kurtarmak", Sage Yayınları, Ankara
- İBNİ HALDUN, (2016) <https://bit.ly/33ho7R9> Erişim Tarihi:09-05-2016
- İBNİ HALDUN, (2019) (<https://muhtesemsozler.com/ibn-i-haldun-sozleri/> Erişim Tarihi:06-08-2019
- KARATAŞ,M.Veyssel(2009) "Siirt Üzerine Yazılar", <https://bit.ly/2Wqfy5d> Erişim Tarihi: 15- 12- 2009
- KILIÇÇIOĞLU. Cumhur, (2013), " Veleye: Siirt", Alp Ofset ve Matbaası, Ankara
- OBUZ. Ömer,(2017),"Siirt'in Cumhuriyet Serüveni (1923-1950) Gelenek, Modernite, Milli Kimlik", akıl fikir Yay., İstanbul
- MERGEN. Ayhan, (2017), "Siirtli'nin Gönünden Diline Yansıyan Atasözleri ve Deyimler" , Siirt
- SİİRTÇEKonuşanlarPlatformu, <https://bit.ly/2vYWvUM> Erişim Tarihi:06-08-2019)
- TANPINAR. Ahmet Hamdi (2001) "Beş Şehir" , Hazırlayan: M. Fatih Andı, YKY, 7.Baskı, İstanbul
- WEBER. Max, (2019), <https://bit.ly/39SzaCD> Erişim Tarihi:06-08-2019)